

GEORGE GERBNER

Pikahistoria — kuvien historiaa

Persianlahden sodan ja Neuvostoliiton vallankaappauksen opetukset¹

Viestintäteknologisten globaalien verkostojen syntyminen on tehnyt mahdolliseksi uudenlaisen maailmanlaajuisen "kriisien hallinnan", jota kutsun termillä "pikahistoria" (instant history). Uudella teknologialla tulee mahdolliseksi kattaa koko maailma reaaliaikaisilla, keskiteytysti valikoiduilla kuvilla meneillään olevasta kriisistä. Nämä kuvat aiheuttavat reaktioita, jotka vaikuttavat välittömästi takaisin kriisiin ja sen kulkuun. Sen sijaan, että media raportoisi jälkikäteen asioista, se voi nyt esittää kuvia juuri meneillään olevista kriittisistä tapahtumista ja tehdä meidät silminnäkijöinä osallisiksi muotoutumassa olevasta historiasta. "Aavikkomyrsky" oli ensimmäin globaali mediakriisin orkestraatio, joka teki pikahistoriaa. Venäjän vallankaappaus kuusi kuukautta myöhemmin oli ensimmäinen yritys, joka epäonnistui, koska junta ei saanut mediaorkesteriaan soittamaan juntan valitsemaa säveltä, vaan välineet sooloilivat miten sattuu. Mitä sitten tapahtui, oli myöskin pikahistoriaa.

■ Parina viime vuotena on tehty uudella tavalla kulttuurihistoriaa. Ensimmäinen virsantäpylväs oli maailmanlaajuinen kohunäytelmä Persianlahdella. Kuusi kuukautta myöhemmin Neuvostoliiton vallankaappaus romahti riipaisevaan kuvalliseen vyörytykseen. Yhdysvalloissakin oli useampia vastaavanlaisia tapahtumia: korkeimman oikeuden tuomarinviran vuoksi järjestetty senaatin kuulustelu, jossa Clarence Thomas puolustautui Anita Hillin syytöksiä vastaan; William Kennedy Smithin raiskaus oikeudenkäynti; videonauha, jossa poliisit hakkasivat Rodney Kingiä; television yllytysluonteen osuus Los Angelesin mellakoissa; sekä vielä elokuva, jossa käytännöllisesti katsoen keksittiin uudelleen "oikea" JFK. Viestinten kuvat horjuttivat geopolittisia asettelmia, sukupuoliroolien tasapainoa ja historiankirjoituksen totunnaisia tapoja.

Historiankirjoitus on viestinnällistä toimintaa, jossa suhteutetaan menneisyys nyky aikaan ja tulevaisuuteen.² Muun viestinnällisen toiminnan tavoin se ei riipu pelkästään viestittävästä tapahtumista ja viestijöiden taidoista vaan myös viestintätavoista ja välineistä. Kun välineet muuttuvat — kuten mm. Harold Innis, Marshall McLuhan, Walter Ong ja Elizabeth Eisenstein ovat korostaneet — muuttuu myös pääsy viestimiin ja niiden kontrollointi sekä tapa kertoa tarinoita, esimerkiksi historiaa.

Jos lisää lämpöä vesipannuun, niin tietyssä pisteessä määrä muuttuu laaduksi. Historiallinen kiehumispiste saavutetaan, jos valta luoda kriisejä yhdistyy valtaan ohjata elokuva tästä kriisistä kun se on vielä meneillään.

Kun Mao Zedongilta kysyttiin, mikä hänen mielestään oli Ranskan vallankumouksen merkitys, hänen kerrotaan vastanneen, että on vielä aivan liian aikaista sanoa asiasta mitään.³ Kun eräältä toiselta kokoneelta maailmanpolitiikan tarkkailijalta, Irangate-skandaalissa mainetta niittäneeltä saudisijoittaja Adnan Khassoghilta kysyttiin, mitä hän tuumi Persianlahden sodasta, hän totesi, että ”tuntui kuin olisi mennyt elokuvaan: maksoimme kassalla, painelimme teatterisaliin, nauroimme ja itkimme, elokuva päättyi ja tunnin päästä olimme unohtaneet koko jutun.”⁴

Tämä tarkkailijan lausunto ilmaisee muutosta, joka oli seurausta pitkästä kehityksestä. Halpa pergamentti korvasi harvinaisen papyruksen. Painokone korvasi sulkkakynän. Lennätin ja puhelin korvasivat ratsulähetit. Siirryimme aluksi suullisesta kirjoitettuun kulttuuriin, josta jatkoimme painetun sanan kautta audio-visuaalis-kybemeettiin kulttuuriin. Viimeisin laadullinen hyppäys tapahtui kun satelliittit yhdistivät eri viestintävälineet kaikkialla maailmassa toisiinsa.

Pikahistoria — (mieli)kuvien historiaa

Pikahistoriaa (instant history) tehdään kun video-satelliitti-tietokoneteknologiaa voidaan käyttää kaikkialla maailmassa reaaliajassa luomaan valikoituja (mieli)kuvia, jotka tuottavat välittömiä reaktioita, vaikuttavat lopputulokseen ja lopulta jähmettyvät yleisesti hyväksytyiksi virallisen historian teksteiksi. Pikahistoria on samanaikaista, maailmanlaajuista, joukkoluonteista ja kertomuksenkaltaista historian tekemistä lyhyinä ja intensiivisinä ryöpsähdyksinä. Menneisyys, nykyaika ja tulevaisuus voidaan tällöin kääriä siististi pakettiin, nähdä omin silmin ja jähmettää silmänräpäyksessä pikahistorian ikimuistoisiksi ja hellyyttäviksi kuviksi.

Vietnamin todellisista tapahtumista saimme kuvia vasta useiden tuntien tai päivien päästä. Se saattoi olla ensimmäinen ”olohuonesota”, mutta ei reaaliaikainen. Tonkinin lahden tekaistusta välikohtauksesta alkanut sota oli pitkä, hidas ja kaksinaamainen prosessi. Se kesti 11 vuotta, tuhosi kolme maata ja jätti jälkeensä kaksi miljoonaa kuollutta ja yhä jatkuvan piinan eloonjääneille (mukaan lukien taloudelliset pakotteet).

Sodan tuottamia ruumiita laskettiin otsikoissa, mutta yleisö ei nähnyt niitä itse. Yleinen mielipide muuttui vasta kun yleisö näki kuvia Tet-hyökkäyksestä, ”viholliseksi” epäillyn mielivaltaisesta teloittamisesta, napalmpommeja pakenevista alastomista ”vihollis”lapsista ja soihtuna palavista olkikattoisista ”vihollis”majoista. Kun kamerat kohdistuvat taistelussa kaatuneisiin, sota on hävitty tai tappio alkaa ainakin hämmöittää. Persianlahden sodassa lehdistöltä evättiinkin pääsy Doverin lentotukikohtaan, jonne ruumispuusit tuotiin. Tarvittiin hautausurakoitsijana esiintynyt freelance-toimittaja, että saatiin arvio kaatuneiden lukumäärästä.

Irakin ja Iranin sota sujui kehnosti ja sitä käytiin 10 vuotta yleisön katseilta piilossa. Sen sijaan glasnostin synnyttämä kaoottinen perestroika suorastaan vyöryi Itä-Eurooppaan, missä jokainen onnistunut vastavallankumous kesti vain puolet siitä mitä se oli kestänyt naapurimaassa.

Pikahistoria vauhdittaa tapahtumien kulkua. Sen voima — ja heikkous — on nopeudessa ja mielikuvissa. Milburn korostaa, että ”konfliktien ratkaisemiseksi rauhanomaisesti on erityisen tärkeää ottaa huomioon useita eri näkökulmia, ts. pyrkiä monipuoliseen ajatteluun yksinkertaistavan asemesta.”⁵ Kuvat paljastavat mitä oletettavasti tapahtuu. Ne eivät tarvitse logiikkaa asiansa esittämiseen. Pikahistoria tekee ennalta tyhjäksi vaihtoehdot.

Postman väittää, että kuvilla ”ei ole mitään vaikeuksia hukuttaa sanoja alleen ja tehdä tyhjäksi omia havaintoja.”⁶ Hän viittaa tutkimuksiin, joiden mukaan diplomaattinen sananvaihto oli selvästi monimutkaisempaa rauhanomaisesti päättyneissä kansainvälisissä kriiseissä kuin aseellisiin konflikteihin johtaneissa kriiseissä. Grimes puolestaan pääättelee, että sanat voivat vaikuttaa kuvien muistamiseen.⁷ Tämä tarkoittaa, että johdonmukainen kertomus saatetaan usein muistaa osana kuvaruudulta omin silmin nähtyä todellisuutta, vaikka sitä ei olisi koskaan televisiossa esitettykään.⁸

”Mielikuvateollisuus supistaa politiikan pelivaraa” otsikoi John M. Phelanin artikkelinsa, jossa eritellään uuden teknologian käyttöä.⁹ ”Mielikuvilla organisoidaan yhä enemmän monimutkaista informaatiota dynaamisissa vuorovaikutusprosesseissa”, hän kirjoittaa. Uusimpien automaattisesti ohjattujen lentokoneiden ohjaamossa lentäjä syöttää tietokoneeseen lentosuunnitelmansa ja koneen lennonohjausjärjestelmä laskee reitin ja ohjaa lentokonetta noususta laskuun lentäjän ihaillessa maisemia. Phelan kommentoi:

”Lentäjien keskuudessa kiertää vitsi, jota he eivät pidä aivan tuulesta temmattuna: Nykyaikainen lentomiehistö koostuu lentäjistä ja koirasta. Koiran tehtävänä on purra lentäjää, jos hän koskettaa ainuttakaan ohjauslaitetta ja lentäjän tehtävänä on ruokkia koiraa.”

Phelan toteaa, että ”mitä kauemmas ihminen etäänny todellisuudesta, sitä prosessoidumpaa informaatiosta tulee ja sitä todistusvoimaisemmaksi se jollakin oudolla tavalla käy.”

Käsikirjoitus

Jo ensimmäisen kuukauden aikana Persianlahden sodassa käytettiin filmiä — ja tulivoimaa — yhtä paljon kuin toisen maailmansodan pommituksissa. Tällä kertaa meille ei kuitenkaan näytetty kaupunkiin putoavia pommimattoja ja niiden aikaansaamia tulimyrskyjä tai sotilaita ”huuhtomassa” Vietkongin sisseejä heidän piilopaikoistaan, vaan kohteitaan zoomaavia ”näkeviä” pommeja. Vaikutelmaa tehosti tietokonegrafiikka, joka havainnollisti näkymätöntä vihollista vastaan suunnatun hyökkäyksen.

Kenraali Schwartzkopf kielsi tekemästä arvioita kaatuneista, joten ruumiiden asemesta laskettiin lentohyökkäysten määriä. Taisteluista sekä irakilaisista (ja amerikkalaisista) kuolleista otetut valokuvat sensuroitiin. Uljaat lentokoneet ”hyökkäsivät” kohti näkymättömän maan nimettömiä ihmisiä taistelussa, joka ei ollut mitään taistelua. Muutamia harvoja pommitetuista siviilikohteista otettuja valokuvia pidettiin maanpetoksellisina tai niiden esittäminen tuho selitettiin ”satunnaisiksi vahingoiksi” (*Time* totesikin, että tämä käsite tarkoitti ”kuolleita tai haavoittuneita siviilejä, joiden olisi pitänyt valita itselleen turvallisempi ympäristö”¹⁰). Milloinkaan aiemmin ei valikoituja väläyksiä todelli-

suudesta ole vastaavalla tavalla sidottu yhteen. Nyt sen saivat aikaan niin lumoavasti ja taidokkaasti paikan päältä suorina lähetetyt kuvauksellisten sotilaiden äänet, selostajina toimineet kaikkietävät safaripukuiset toimittajat ja esiintymishaluiset sotilasiantuntijat aina käsillä olevine karttoineen ja kaavioineen.

Aavikkomyrsky oli ensimmäinen suuri maailmanlaajuinen joukkoviestinten kriisi-orkestrointi, jossa tehtiin pikahistoriaa. Neuvostoliiton vallankaappaus kuusi kuukautta myöhemmin oli ensimmäinen epäonnistunut yritys, joka johti kuitenkin onnistuneeseen vastavallankaappaukseen. Gorbatsšov allekirjoitti vuosi ennen kaappausta uuden lehdistölain, joka lupasi toimitushenkilökunnalle sellaisen autonomian, ettei sen kaltaista tunneta demokraattisessa lännessä. Sen tuloksena oli suhteellisen hajanainen ja epäyhtenäinen viestintäjärjestelmä. Kaappauksen käynnistyttyä salaliittolaiset eivät kyenneet valvomaan yhä kakofonisempaa viestintäorkesteria. Kaappauksen ajaututtua karille Jeltsin kävi Krimin vankeudesta hyvävoimaisena palanneen Gorbatsšovin kimppuun ja pakotti hänet hajottamaan kommunistisen puolueen ja siirtämään sen omaisuuden Venäjälle — ja tämä kaikki tapahtui suorassa tv-lähetyksessä. Tästä pikahistorian oppitunnista kerron tuonnempana hieman lisää.

Tarvitaan tietenkin ensin kriisi ja sen jälkeen viisi strategista siirtoa (tai edellytystä), jotta pikahistorialla voidaan hallita onnistuneesti kriisiä. Viisi siirtoa ovat 1) pääsy viestimiin, 2) orkestrointi, 3) ohjattu silminnäkijä, 4) palaute ja 5) jähmetys. Jokainen siirto koostuu useista osavaiheista. Yritän havainnollistaa näitä siirtoja käyttämällä esimerkinä Persianlahden sotaa ja Neuvostoliiton vallankaappausta. Luonnehdin ensin lyhyesti viiden siirron keskeiset piirteet.

Pääsy. Keskittynyt ylikansallinen viestintäjärjestelmä mahdollistaa sekä pääsyn viestintävälineisiin että vallan kontrolloida mitä tapahtumista tiedetään (sekä erityisesti mitä niistä ei tiedetä). Kontrollin säilyttämiseksi on tärkeää eristää tapahtuma sen historiasta, karsia vastakkainen aineisto, marginalisoida erimielisyydet ja nopeuttaa toimintaa.

Orkestrointi. Pikahistoria vaatii toteutuakseen ympäristön, jossa kuvat, puheohjelmat, iskulauseet ja muu mielenkiintoa herättävä aineisto esitetään johdonmukaisesti. Jotta valtavirran viestintätapahtumat, merkit ja symbolit voidaan yhdistää harmoniseksi kokonaisuudeksi, on syytä keksiä kieli, merkit ja toimintatavat, jotka sopivat käsikirjoitukseen ja lisäävät kannatusta.

Ohjattu silminnäkijä. Yleisölle on tarpeen luoda mielikuva, että se on itse paikan päällä. Tähän tarkoitukseen soveltuvat värikkäät spontaanit tilaisuudet kuten mahdollisuus päästä samaan kuvaan merkittävien henkilöiden kanssa, lehdistökonferenssit ja tilannekatsaukset. Kunnolla lavastetut tilannekatsaukset lupaavat sisäpiiritietoa suoraan kuvaukselliselta ensi käden lähteeltä, mutta välttävät hankalat kysymykset. Arvioidessaan vuoden 1991 parasta tv-satoa *Newsweek* vertasi Schwartzkopfin tilannekatsauksia John Waynen jäähyväisiin joukoilleen eräässä toisessa elokuvassa, "Keltaisessa nauhassa". "Kenraalissa ruumiillistui kansakunnan ihanne täydellisestä soturista, joka on peräänantamaton, ammattitaitoinen, karismaattinen ja myötätuntoinen".¹¹

Palaute. Siirtymä silminnäkijästä näennäiseksi osallistujaksi täydentää vuorovai-
kutussyklin. Kun tapahtuma näyttää siltä "kuin olisi mennyt elokuviin", se virittää tapoihin ja tottumuksiin perustuvia reaktioita. Palautetta raikuu kaikista viestimistä, se kitey-

tyy julkisuudessa (so. julkaistuissa mielipiteissä) ja nopeuttaa haluttuun päämäärään pääsemistä.

Jähmetys. Pikavauhdilla tuotetuilla videoilla, CD-Rom-levykkeillä, taskukirjoilla ja sarjakuvilla juhlistetaan tapahtumaa ikään kuin sillä olisi ollut onnellinen loppu. Markkinoiden kyllästäminen pikanostalgialla ja koulukäyttöön soveltuvalla materiaalilla ehkäisee ennakolta historioitsijoiden ja uudelleentulkitsijoiden pyrkimyksiä.

Persianlahti: esinäytös

Viiden kuukauden kiihkeän kriisiuutisoinnin aikana historiallista tyhjötä pidettiin hyvin yllä. Yhdysvaltain hallituksen avoimiin ja salaisiin yrityksiin edistää sotilaallista voimaa Lähi-idässä aina siitä lähtien kun ranskalaiset ja britit joutuivat lähtemään sieltä kiinnitettiin vähän huomiota. Jo Eisenhower vei sinne joukkoja, samoin Reagan, joka tosin onnistui vain tapattamaan 241 laivaston sotilasta yhdessä pommihyökkäyksessä. Hän hyväksyi myös Israelin maahantunkeutumisen Libanoniin ja pommitutti Välimereltä käsin druusikyliä. Reaganin hallinto alkoi jo vuonna 1982 antaa salaista tiedusteluapua Saddam Husseinille. Yhdysvallat auttoi suurilla luotoilla ja salaisilla aselähetyksillä Irakia sen sotiessa Irania vastaan.¹²

Irak käytti myrkkyaasuja kurdeja vastaan, mutta siitä ei piitattu vastoin kongressin määräyksiä, samoin pyyhittiin villaisella 37 uhria vaatinut Irakin pommi-isku Yhdysvaltain Stark-fregatille. "Normaalien suhteiden" politiikka ja kauppasuhteiden laajentaminen vahvistettiin vielä tammikuussa 1990. Amnesty Internationalin Yhdysvaltain osaston puheenjohtaja valitti, että "presidentti ei osoittanut millään tavoin suuttumusta...vuonna 1989, kun Amnesty julkisti tietonsa irakilaisien kidutuksista. Ja vain muutamaa viikkoa ennen hyökkäystä Kuwaitiin, Bushin hallitus torjui käsityksen, että Irakis-sa loukattiin jatkuvasti ihmisoikeuksia".¹³

Husseinilla ei ollut mitään syytä uskoa, että hän oli tekemässä emämunasta, vaikka Yhdysvallat ensin varustettuaan Irakin sotakoneistoa (ja samanaikaisesti aseistettua salaisesti Irania sen sotiessa Irakia vastaan) rohkaisi sittemmin Saudi-Arabiaa ja Kuwaitia taloudellisiin toimiin Irakia vastaan ja vaikka U.S. News and World Reportin mukaan USA:n tiedustelupalvelun agentit istuttivat tietokoneviruksen Irakin ilmapuolustusjärjestelmään. Kymmenen päivää ennen hyökkäystä Kuwaitiin Yhdysvaltain ulkoministeriö korosti, että "meillä ei ole minkäänlaista puolustus-sopimusta Kuwaitin kanssa eikä meillä ole mitään erityisiä puolustus- tai turvallisuussitoumuksia Kuwaitille". Viikkoa ennen hyökkäystä Hussein protestoi Yhdysvaltain suurlähettiläälle "irakin-vastaisesta taloussodasta" ja esiⁿi vain vaivoin peitelyjä uhkauksia sotilaallisista toimista.

Irakin historialliset vaatimukset vääryyksien korjaamiseksi sekä neuvottelutarjoukset kiistan ratkaisemiseksi torjuttiin. Husseinin ennalta ilmoittamille aikomuksille ei lop-sautettu korvaakaan. Suurlähettiläs totesi hänelle ainoastaan, että "meillä ei ole mieli-pidettä sellaisista arabien keskinäisistä konflikteista kuten teidän rajakiistanne Kuwaitin kanssa". Kongressissa kysyttiin kolme päivää ennen hyökkäystä Lähi-idän ja Etelä-Aasian asioiden apulaisulkoministeriltä pitääkö paikkansa, jos Irak hyökkäisi rajan yli Kuwaitiin, "ettei meillä ole sopimukseen perustuvia sitoumuksia, jotka pakottaisivat

meidät lähettämään taisteluun Yhdysvaltain joukkoja?” Apulaisministeri vastasi: ”Pitää paikkansa.”¹⁴ Hussein nielaisi syötin ja hyökkäsi.

Husseinin raakuuksiin ei kiinnitetty mitään huomiota, ennen kuin hän alkoi marsisia käsikirjoituksen tahdissa. Husseinin hyökättyä Kuwaitiin viestimet täytyivät karmivista hirmuteoista. Vaikuttavin juttu käsitteli keskoskaapeista irtirevittyjä kuwaitilaisvauvoja, jotka jätettiin sairaalan lattialle kuolemaan. George Bush mainitsi tämän tapauksen kuudessa puheessaan ja seitsemän senaattoria perusteli sillä äänestämistään sodan puolesta (päättöslauselma hyväksyttiin kuuden äänen erolla). Ihmisoikeustarkkailijoiden sekä ABC:n toimittajan John Martinin sairaalassa tekemät haastattelut osoittivat jutun myöhemmin uutisankaksi. Lisäksi kävi ilmi, että ”anonyymien” jutun oli kertonut kongressille Kuwaitin suurlähettilään tytär, jonka esiintymisen oli järjestänyt washingtonilainen suhdetoimintayritys Hill & Knowlton. Yrityksen oli palkannut kuwaitilaisryhmä, joka lobbasi sotilaallisen intervention puolesta.¹⁵

YK kaivettiin esiin koipussista. Irakin karkottamisen Kuwaitista oikeuttanut epä-määräinen päättöslauselma runnottiin läpi turvallisuusneuvostossa ilman merkittävää oppositiota (jota itse asiassa ei enää ollutkaan Neuvostoliiton valtajärjestelmän romahdamisen jälkeen). Päättöslauselmasta saattoi lukea Irakin tuhoamiseen tähtäävän suunnitelman ja myöhemmin siihen viitattiinkin kun haluttiin perustella liittokunnan toimia.

Viikkoa myöhemmin YK:n yleiskokous hyväksyi äänin 144-2 toisen päättöslauselman, jossa vaadittiin Lähi-idän rauhankonferenssia. Sen sijaan että olisi toiminut tämän päättöslauselman puolesta, liittokunta paukutteli pommeja YK:n 12-15 vuoden budjettia vastaavalla summalla.

Liioiteltuja arvioita Irakin ydinaseen kehittelystä, ”maailman neljänneksi suurimmasta pysyvistä armeijasta” ja ”huippukoulutetusta tasavaltalaiskaartista” syötettiin asiasta innostuneille viestimille. Suuri ja mahtava Yhdysvaltain tiedustelupalvelu, joka viisi kuukautta myöhemmin pystyi varoittamaan Gorbatshovia hänen lähipiirinsä taholta uhkaavasta vallankaappauksesta (joskin turhaan) tuntui olevan tällä kertaa vaitonainen. ”Vihollisen hämäämiseksi” tarkoitettu väärä informaatio hämäsikin kaikkia.

Lähes kaikki viestimet innostuivat massiivisesta ennakkomainonnasta. Muutamia senaatissa kuultuja soraääniä lukuunottamatta yleisölle tarjottiin niukasti eriäviä mielipiteitä ja perin harvoin — jos ollenkaan — niiden esittäjät saivat äänensä kuuluviin omaehtoisesti. Military Family Support Network yritti saada läpi interventiota vastustavan mainoksen Washingtonin alueen asemilla. Eräs toinen sodanvastainen ryhmä, Operation Real Security, tuotti aiheesta videon, joka sekin torjuttiin suurissa tiedotusvälineissä. Sen sijaan Kuwaitin hyväksi toiminut suhdetoimintayritys Hill & Knowlton onnistui saamaan läpi useita yli 20:stä uutisvideostaan, jotka lähetettiin yli 700 asemalle ympäri maailmaa.¹⁶

Esinäytös päättyi Yhdysvaltain uhkavaatimukseen tammikuun 15. päivänä 1991. Monet katselivat silmät selällään kun Persianlahdelle kasattu valtaisa sotakoneisto päästettiin irti. Kun neuvottelumahdollisuudet hylänneen uhkavaatimuksen määräaika meni umpeen, yleisö oli edelleen kahden vaiheilla: *Times Mirrorin* kyselyssä neljä vastaajaa kymmenestä katsoi, että pakotteille olisi pitänyt antaa lisää aikaa. Saman verran

vastaajista halusi kuulla myös lisää niiden 41 prosentin mielipiteitä, joiden mielestä Bush ei "toiminut oikein" lähettäessään joukkoja Persianlahdelle.¹⁷

Kulissien takana

"Kun taivas kirkastui...amerikkalainen upseeri totesi, että onpa 'kaunis pommituspäivä'", raportoi R.W. Apple jr. *New York Times*issa 12. helmikuuta 1991. Päivän päätyttyä oli tehty 750 pommituslentoa. "Ilmassa on enemmän kamaa, mitä pystyisin näkemään 20 ihmisiän aikana", kommentoi Yhdysvaltain ilmavoimien lentäjä."

Mitä Irakin maaperällä tapahtui, sitä voitiin vain arvailla turvallisen etäisyyden päästä. *Los Angeles Times*in John Balzar raportoi "taukoamattomasta jyllästä taivaanrannan välkkyessä oranssinpunaisena". "Laivaston sotilaat tunsivat saappaiden pohjissaan, miten maa vapisi" heidän katsoessaan "yhtä modernin sodankäynnin pelottavinta näkyä — B-52-koneiden mattopommitusta." Brittiläinen puolustusasiantuntija laski, että sodan ensimmäisenä kuukautena "pudotettiin suurtehopommeja enemmän kuin liittoutuneiden ilmahyökkäyksissä toisessa maailmansodassa".¹⁸

Sodan raportoinnissa käytetty terminologia muistutti enemmän urheilun kuin verilöylyn kuvausta. "Joukkueemme on suoriutunut pelistä loistavasti", riemuitsi NBC:n sotilasasiantuntija. "Pelasimme ensimmäisen ottelumme, peli kulki hienosti", totesi CBS:n lähetyksessä haastateltu lentäjä ja jatkoi vielä, että "pamautimme maalin".¹⁹ ABC:n Peter Jennings intoutui "laserohjautuvien pommien nerokkuudesta". CBS:n toimittaja Charles Osgood piti pommituksia "ihmeenä" ja hänen kollegansa Jim Stewart puhui "kahden päivän aikana tehdyistä lähes millimetrin tarkoista hyökkäyksistä."²⁰ Puolustusministeri Dick Cheney totesi Yhdysvaltain ilmavoimien henkilökunnalle, että he johtivat "maailmanhistorian onnistuneinta sotaretkeä."²¹ Vaikuttavassa "täsmäpommitus"näytelmässä syydettiin viiden Hiroshiman verran pommeja pieneen muinaiskulttuurin maahan. Kohteena oli elintärkeä infrastruktuuri, mm. vedenotto-, energia-, ja kuljetuslaitteisto. Kun pommitus loppui, alkoi nälän ja tautien kuolemantanssi.

"Lähes totaalaisella siviilien sähköverkoston tuhoamisella oli kyseenalainen sotilaallinen arvo", raportoi tiedustelupalvelun analyytikko sodan jälkeen. "Sen sijaan se laimautti julkisen terveydenhuollon viemällä pohjan pois vedenpuhdistus ja -jakelupisteiltä, viemäröintijärjestelmältä sekä terveydenhoito- ja jäähdytyslaitteistoilta." Harvardin yliopiston tutkimusryhmä arvioi, että miljoona lasta kärsi aliravitsemuksesta ja 170 000 alle viisivuotiasta kuoli pommitusten jälkiseurauksina nälkään, koleraan ja lavantautiin. Yhdysvaltain väestönlaskentatoimisto arvioi, että vuonna 1991 irakilaisten miesten odotettu elinikä laski 20 vuotta, 66:sta 46:een ja naisten 10 vuotta eli 57:ään.²²

Human Rights Watchin sisarjärjestö Middle East Watch raportoi, että liittokunnan päätös pudottaa päiväsaikaan ohjaamattomia pommeja asutuille alueille varoittamatta siviilejä tulossa olevista hyökkäyksistä rikkoi yleisesti hyväksyttyä käytäntöä ja kansainvälistä oikeutta "sekä kohteiden että hyökkäysmenetelmien ja -välineiden valinnallaan."²³

Tappavia Scud-ohjuksia tuhoavat urhoolliset Patriot-ohjukset olivat ehkä Persianlahden sotaspeskaakkelin mieleenpainuvin tapahtuma. 700 000 dollaria kappaleelta maksavia Patrioteja laukaistiin noin 158. Kahdeksan kymmenestä oli huteja. Jos ne

sattuivat löytämään kohteensa, niiden romujätökset aiheuttivat enemmän tuhoa kuin yksi Scud-ohjus. Harvardin yliopiston julkaisemassa arvostetussa *International Security*-lehden vuoden 1992 tammikuun numerossa julkaistiin toistaiseksi perusteellisin arvio Patriot-ohjuksentorjuntajärjestelmästä. Arvioijana toimi fyysikko, Pentagonin neuvonantaja ja MIT:n kansallisen turvallisuuspolitiikan professori Theodore A. Postol. Hän katsoi järjestelmän ”epäonnistuneen lähes täydellisesti melko alkeellisten hyökkäysohjusten torjunnassa”. Hänen mukaansa ympäri maailmaa nähty jylinä- ja lieskanäytelmä oli illuusiota. Kun huonosti suunnitellut kohdettaan lähestyvät Scudit menivät palasiksi ilmakehässä, Patriotit vilistivät kohti niiden nopeasti kiitäviä sirpaleita. Tästä seurannut tulipallo tulkittiin virheellisesti onnistuneeksi torjunnaksi, vaikka Scudin taistelukärki viuhui eteenpäin vahingoittumattomana.²⁴ Postol kertoi myös senaatin komitealle, että 13 Tel Avivin lähelle pudonnutta torjumaton Scudia eivät aiheuttaneet kuolonuhreja. Sen sijaan samalle alueelle pudonneet 11 Patriotin torjumaa Scudia aiheuttivat useampia haavoittuneita ja yli puolet enemmän omaisuustuhoja kuin nuo 13 torjumaton Scudia.

Technology Review'n toimittaja Marc S. Miller kutsuikin Patrioteja ”totuudentorjuntaohjuksiksi”.²⁵ Roger N. Johnson päätyi tutkimuksessaan sotavahingoista siihen, että Patriotit toimivat ”onnistuneesti lähinnä psykologisina aseina ja yleisön huiputtajina”.²⁶ Tätä menestystä kuvaa Morganin, Lewisin ja Jhollyn kyselytutkimus: 81 prosenttia vastaajista tiesi Patriotin, kun sen sijaan vain 42 prosenttia pystyi tunnistamaan kenraali Colin Powellin.

Sitä mahtavaa armeijaa, joka tallasi Kuwaitin jalkoihinsa ja jonka odotettiin marsivan Saudi-Arabiaan asti — ellei pidemmällekin — ei onnistuttu löytämään. Ilmasuojaa vailla olevia, taisteluhaidoissa, poteroissa ja bunkkereissa istuskelevia kehnosti varustettuja ja moraaliltaan rappeutuneita joukkoja pommitettiin napalmilla hapenkulun estämiseksi ja sen jälkeen heidät jyrättiin tankeilla ja raivaustraktoreilla niin että kuolleet ja elävät hautautuivat yli 100 kilometriä pitkiin taisteluhautoihin. (Yhdysvaltain tankkien alleen jyräämien tukehtuneitten sotilaiden ruumiita löydettiin vielä 9 kuukautta sodan päättymisen jälkeen.)²⁷

Paniikissa pakenevat puolustuskyvyttömät kuljetussaattueet pommitettiin ja tulitettiin tuusan nuuskaksi. Lentäjät nimittivät tätä ”kalkkunoiden lahtaamiseksi”. ”En ollut varautunut näin täydelliseen hävitykseen”, kirjoitti Andrew Whitley myöhemmin. ”Sikin sokin kasoihin lennelleistä kuumuuden korventamista autonromuista päätellen Yhdysvaltain laivaston hävittäjien — jotka olivat etupäässä vastuussa verilöylystä — on täytynyt käyttää sekä palo- että rypälepommeja ruuhkaan joutuneisiin kuljetusautoihin...Tuhon jäljet ulottuvat silmänkantamattomiin peräti 50 kilometrin päähän autiomaahan. 'Helvetissä voisi kuvitella olevan lähes samanlaiset oltavat', totesi Britannian laivaston kapteeniluutnantti Gareth Derryck, joka oli ensimmäisiä paikalle saapuneita liittokunnan upseereja...Saattueessa oli ollut mukana useita irakilaiden panttivangeiksi ottamia viattomia siviilejä. Muiden tavoin heitäkään ei säästetty...Yhden mailin pituisella kaistaleella havaitsin toistakymmentä tuhottua Punaisella puolikuulla merkittyä ambulanssia ja muuta ajoneuvoa. Vuoden 1949 Geneven sopimuksen niin kuin Pentagonin omien ohjeidenkin mukaan niitä vastaan hyökkääminen on ehdottomasti kielletty...Tehtyään todennäköisesti siviiliuhreja aiheuttavia umpimähkäisiä hyökkäyk-

siä ja tuhottuaan sairaita ja haavoittuneita kuljettavia tunnistettavia ajoneuvoja liittokunta voitaisiin syyttää sotarikoksista ainakin tuon yhden kammottavan yön teoista.²⁸

Viestimissä käsiteltiin runsaasti Irakin ohjusten ja kemiallisten aseiden uhkaa. Ympäriinsä hortoilevat Scudit ja vielä epäluotettavimmat Patriotit saivat laajasti palstatilaa. *New York Times* huomioi sodan ensimmäisen vuosipäivän muistuttamalla näyttävästi yhä säilyneestä Scud-hyökkäysten pelosta ja yllyttämällä Valkoista taloa "hoitamaan homman loppuun asti". Sen sijaan lehdessä ei kirjoitettu mitään siitä, että noin neliviikkoisen verilöylyn Irakille aiheuttama 61 miljardin²⁹ dollarin tuho oli tappavampi kuin mikään tähänastinen sotatoimi, jossa on käytetty ydinasetta tai kemiallisia ja biologisia aseita.

Saattaa olla aiheellista kysyä käytiinkö Persianlahdella lainkaan sotaa? Jos sodalla tarkoitetaan konfliktia, jossa vihollinen ampuu takaisin, silloin Persianlahden operaatio oli teurastusta. Viralliset arviot vaihtelevat 15 000-100 000 kaatuneen välillä. Entinen laivastoministeri John Lehman esitti salaisessa raportissa uhrien määräksi 200 000 Pentagonin arvioiden perusteella.³⁰ Olkoon oikea luku mikä tahansa, niin osapuolten tapettujen suhdeluku, kun vertauslukuna on 146 kaatunutta amerikkalaisotilasta — joista 35 tosin kuoli Yhdysvaltain omien joukkojen tulituksessa³¹ — on vertaansa vailla sotahistoriassa.

Lehdistötilaisuuksissa ei hiiskuttu sanaakaan olennaisista tiedoista kuten sodan kustannuksista, sen aiheuttamista vahingoista ja kaatuneiden määristä. Nämä tiedot sensuroitiin myös virallisista raporteista. Yhdysvaltain ja liittokunnan toimittajia valvottiin tarkasti, ja muunmaalaisia toimittajia päästettiin Saudi-Arabiaan vain hyvin rajoitusti. NBC antoi aluksi luvan esittää sensuroimattoman filmivälähdyksen laajoista siviilituhoista, mutta perui sen myöhemmin. (Esittämisen kielsi NBC:n johtaja Michael Gartner, joka johti 1980-luvulla viestinten kampanjaa sananvapauden puolesta.) Samaa uutisfilmiä tarjottiin seuraavaksi CBS:lle. Päivää ennen sen aiottua esittämistä CBS:n iltauutisissa ohjelman vastaava tuottaja sai potkut ja raportti peruuntui.³² Project Censored-niminen joukkoviestinnän tarkkailuryhmä valitsikin tämän uutisfilmin vuoden 1991 sensuroitujen juttujen listaykköseksi.

Roger N. Johnson tarkkaili CNN:ää niiden 27:n sotaa edeltäneen kriittisen tunnin ajan, jolloin Irak esitti ehdollista vetäytymistä Kuwaitista ja Neuvostoliitto sekä Iran tekivät rauhanaloitteita. Tutkimus paljasti, että CNN haastatteli 30 soitilasiantuntijaa, muttei yhtään rauhantutkimukseen perehtynyttä. Eniten ohjelma-aikaa saanut Georg Bush sivuutti puheet rauhasta. Eräs toinen viestinten tarkkailuryhmä Fairness and Accuracy in Reporting (FAIR) havaitsi, että vain 1.5 prosenttia ABC:n, CBS:n ja NBC:n iltauutisten Persianlahden sodan aikana käyttämistä uutislähteistä vastusti sotaa ja vain yksi 878:sta lainatusta lähteestä edusti kansallista rauhanjärjestöä. Yhdysvaltain toimien vastustus liitettiin yleensä "vihollisten" yhteyteen. (NBC:n omistaa General Electric, joka oli kaikkien Persianlahdella käytettyjen asejärjestelmien toimittaja. Keskeiset sotatarvikkeiden tuottajat sponsoroivat tv-uutisia ja niiden edustajat istuvat valtakunnallisten tv-yhtiöiden ja muiden johtavien viestinten — kuten *New York Timesin* ja *Washington Postin* — johtokunnissa.³³)

Perinpohjaisen ja paikkansapitävän uutisoinnin asemesta tv-yhtiöiden paikan päällä tai Hollywoodin studioilla synkronisoimat 'dokudraamat' veivät yleisön Persian-

lahden sotaelokuvaan, joka oli olevinaan se aito asia. Realistiset kuvat sotaharjoituksista, hiekkassa mönkivistä tankeista, simuloidusta sodankäynnistä taisteluhaidoissa, hyökkäyksistä pimeydessä väijyvien vihollisten kimppuun, käsikirjoituksen mukaisesta leirielämästä ja elämästä ”kotirintamalla”, pimeyteen tulltavista taistelupartioista, kokonaisesta jaksosta Patriotin laukaisemisesta maaliinosumiseen asti ja jopa ”panttivankien” pahoinpitelystä vuorottelivat televisiossa *Die Hard 2:n* ja *Terminator 2:n* mainosfilmien kanssa. Molemmissa elokuvissa valtaiset räjähdykset värittivät etäistä horisonttia, paiskoivat ajoneuvoja sinne tänne ja kärvensivät ruumiita. Dokudraaman onnellisessa lopussa näytettiin riemuitsevia kasvoja taustaaäänen puhuessa ”ilonkyyneleistä, joita ei ollut nähty sitten toisen maailmansodan päättymisen”. Konfliktista otetut todennukaisemmat dokumenttikuvaukset ovat yhä lukittuina Pentagonin holveihin.

Se mikä esitettiin onnistuneena, nopeasti suoritettuna, suorastaan kirurgisena Irakin hyökkäyksen rankaisuoperaationa Husseinista eroon pääsemiseksi sekä halvan öljyn, petrodollareiden, rauhan, työpaikkojen ja demokratian turvaamiseksi, osoittautui tosiasiaa YK:n tarkkailijaryhmän sanoja lainatakseni ”valtavaksi” inhimilliseksi ja ekologiseksi katastrofiksi, jossa saavutettiin vain muutama — ehkei ainuttakaan — tarkoitettuista päämääräistä.

Se miten paljon Irakin ydinaseohjelmasta levitettiin virheellistä informaatiota on edelleen epäselvää. Lehdissä siteeratut ”Yhdysvaltain tiedustelu-upseerit” olivat ennustaneet, että Irak saa ydinaseensa valmiiksi 12-18 kuukauden kuluessa. Tästä tiedosta tuli eräs keskeinen hyökkäyksen oikeuttanut motiivi. Vastakkaisia mielipiteitä ei yleensä uutisoitu. Kansainvälinen atomienergiakomissio (IAEA) oli tarkastanut Irakin laitteistot marraskuussa 1990 ja havainnut niiden olevan sopusoinnussa IAEA:n turvallisuusmääräysten kanssa. Tämä tarkoitti, että ydinpolttoainetta ei muunnettu ydinasekäyttöön. *Bulletin of Atomic Scientists* arvioi maaliskuussa 1991, että Irak pystyisi 5-10 vuodessa tuottamaan käyttökelpoisia ydinkäyttöisiä laitteita.

Viestimissä ei mainittu sitäkään, että Geneven sopimuksen 56 artiklassa selväsanaisesti kiellettiin toimivien ydinreaktoreiden ottaminen hyökkäyksen kohteeksi tai että IAEA:n ja YK:n yleiskokouksen päätöslauselmat olivat myös kieltäneet hyökkäykset ydinkäyttöisiä laitteistoja vastaan ja että IAEA oli todennut kaikki tällaiset hyökkäykset ”rikkomuksiksi YK:n peruskirjaa ja komission [IAEA:n] määräyksiä vastaan”. Monien ydinaseasiantuntijoiden mielestä pommitetuilla reaktoreilla oli kyseenalainen sotilaallinen arvo ja sellaisten toimivien reaktoreiden pommittaminen, joissa oli mahdollisesti ”kuuma” sydän oli todennäköisesti vahingollisempaa kuin saavutettu hyöty.³⁴

Tästä huolimatta ydinkäyttöisiä laitteita määrättiin pommitettavaksi ja asiaa pidettiin näyttävästi esillä sotaa edeltävässä sekä sodanaikaisessa ja jälkeisessä käsikirjoituksessa. Entinen Yhdysvaltain aseidenvalvonta ja aseriisuntatoimiston virkamies Thomas W. Graham kirjoitti *Arms Control Today*-lehden syyskuun 1991 numerossa, että salaisen ydinaseohjelman luominen vaatisi ”suuren määrän huipputeknologiaa sekä valtaisan ja kalliin teollisen infrastruktuurin”. Lehdistö suolsi kuitenkin lähes päivittäin juttuja Irakin salaisesta ja/tai uudelleen ajankohtaiseksi tulleesta ”ydinuhkasta”.³⁵ Väkisintehdyn makuisesta ydinasejupakasta, YK:n tarkastusvaliokunnan tragikoomisesta jännitysnäytelmästä Irakissa ja Yhdysvaltain presidentinvaalikampanjassa esiintuoduista uhkakuvista tuli merkittävimmät aiheet sodanjälkeisessä uutisoinnissa. Sen

sijaan otsikoissa ei mässäilytösitarinoilla sodan ja kauppasaarron Irakin kansalle aiheuttamista inhimillisistä kärsimyksistä.

Deborah Amos, joka raportoi sodasta National Public Radiolle kirjoitti: ”Tässä sodassa totuus ei ollut pelkästään yksi kaatuneista. Sitä lyötiin nuijalla päähän, raahattiin komeroon, ja pidettiin Yhdysvaltain armeijan pr-tarpeiden panttivankina.”³⁶

Markkinoiden kyllästäminen, manipulaatio ja tekaistut jutut ovat vain osa pikahistorian orkesteria. Toinen merkittävä osa on asioiden yhteyden unohtaminen, jolloin kriisi eristetään sen historiallisista juurista sekä vältellään tasapuolisia näkökantoja ja se asetetaan väkivaltakultin yhteyteen.

Väkivaltakultti

Summittaisista joukkoteloituksista — joita yleensä kutsutaan sodiksi tai kansanmurhiksi — on tullut yhä enemmän teknistä, tieteellistä ja tappavaa³⁷ muttei tarkempaa. Niissä tapetaan nykyisin enemmän siviilejä kuin sotilaita. Kun saksalaiset pommittivat miehivaltaisesti pientä espanjalaista Guernican kylää, se nostatti maailmanlaajuisen vastalausemyrskyn ja sai Picasson maalaamaan sodanvastaisen freskon. Toisen maailmansodan päätyttyä aistimme olivat jo turtuneet: tuhansia suuria ilmahyökkäyksiä, keskitysleirejä, Dresdenin historiallisen keskustan tahallinen tuhoaminen, Tokion palopommitukset sekä Hiroshiman ja Nagasakin murskaaminen maan tasalle, vaikka sotilaallinen hyöty olikin olematon (pikemminkin haluttiin vaikuttaa Staliniin ennen sovittua Neuvostoliiton osallistumista Tyynen meren sotaan).

Monien oli tämän jälkeen helppoa pitää mielekkäänä tulivoiman asteittaista lisäämistä ja esimerkiksi Vietnamin maaseudun kemiallista tuhoamista. Suuntaus kohti yhä vinoutuneempaa tapposuhdetta (omat vs vastustajan menetykset) kulminoitui — toistaiseksi — Persianlahden sodassa.

Pienimuotoisempi väkivaltakaan ei ole suinkaan loppunut. Yhdysvallat on kiistatontaasti murhien pääkaupunki maailmassa. Olemme myös teollistuneiden maiden yksököstilalla kansalaistemme tyrmään sulkemisessa ja teloittamisessa.³⁸ Kaduistamme, kouluistamme ja kodeistamme on tullut pelon ja julmuuksien tyysijöjä. Tämä seikka onkin saanut laajalti julkisuutta ja sitä on mukavasti voittoa tuottaen dramatisoitu valkokankaalla. Tapot työpaikoilla kaksinkertaistuivat 1980-luvulla verrattuna edelliseen vuosikymmeneen.³⁹ Väkivaltakultti ei ole kuitenkaan pelkkä heijastus näistä trendeistä, eikä niiden syykkään. Se luo pikemminkin latautuneen ympäristön, joka vaikuttaa moniin sosiaalisten suhteiden, kontrollin ja vallan osatekijöihin.

Meitä ympäröivässä väkivaltakultissa kerskutaan väkivaltaa koskevilla tosiasioilla, samalla kun niitä myös salaillaan. On saattanut olla verenhimoisempiakin aikakausia, mutta koskaan ei ole ollut meidänkaltaistamme kulttuuria, joka on täynnä väkivallan kuvia. Ajelehdimme sellaisten väkivaltaesitysten aallokossa, joita maailma ei ole aiemmin nähnyt. Emme voi paeta yhä laajemmin kaikkialla maailmassa koteihimme ja kulttuurielämäämme massiivisesti tulvivaa värikylläistä kaaosta.

Totta kai saduissa ja mytologioissakin veri roiskui, Shakespearen näytelmissä murhattiin, sensaatiolehdissä on herkuteltu selkäpiitä karmivilla rikoksilla ja oppikirjoissa kerrotaan taisteluista ja sodista. Väkivallan esittäminen on hyväksytty kulttuurinen il-

maisukeino, jopa tarpeellinen tasapainottamaan raastavien pakkojen traagisia seurauksia. Aidon tragedian historiallisesti määritellyn, yksilöllisesti tuotetun ja valikoivasti käytetyn symbolisen väkivallan on kuitenkin peittänyt alleen iloinen väkivalta: puhtaaksipesty väkivalta onnellisine loppuineen ja liukuhihnatyönä tuotettu sokerikuorrutettu humoristinen piirroselokuvien väkivalta.

Lapsemme syntyvät symboliympäristöön, jossa television parhaana katseluaikana esitetään kuudesta kahdeksaan väkivaltakohtausta tunnissa, muka humoristisiksi tarkoitetuissa lastenohjelmissa väkivaltaa on neljä kertaa enemmän ja joka ilta esitetään keskimäärin kaksi huvittavaa murhaa. Nämä väkivallantekojen ja rikosten tv-esitykset vääristävät olennaisella tavalla todellisen elämän väkivallan luonnetta ja sisältöä: ketkä tapetaan ja ketkä joutuvat uhreiksi. Nämä ohjelmat eivät heijasta todellisuutta, eivätkä edes kansan makua. Suosituimmat ohjelmat eivät ole väkivaltaisia. Sen sijaan ne heijastavat maailmanlaajuisen markkinoinnin strategioita. Kulttuurituotteet ovat Yhdysvaltain toiseksi paras vientituote heti aseiden jälkeen. Molemmat tuotteet palvelevat samanlaisia vallan ja kontrollin tehtäviä. Mikään historiallinen, esteettinen tai edes kaupallinen järki ei voi silti täysin oikeuttaa loistokkaasti koreografoidun väkivallan kuvien syytämistä joka kotiin.

Elokuvat muuttavat väkivaltakultin rahaksi ja suurentavat koko ajan annoksia. Ruumiiden lisääminen elokuvatuotantoon tuntuu olevan eräs tapa saada videoväkivallan turruttaman yleisön huomio.

Robocop ensimmäinen raivonpurkaus lain ja järjestyksen puolesta vuonna 1987 tappoi 32 ihmistä. Vuoden 1990 *Robocop 2*, jonka vastustajana oli muun muassa 12-vuotias "huumekeisari", teurasti jo 81 ihmistä.

Sairaalloinen elokuva *Väkivallan vihollinen* (Death Wish) vaati 9 uhria vuonna 1974. Vuoden 1988 versiossa tämä "helläsydäminen liberaali" vastusti rikollisuutta 52 ruumiin verran.

Sylvester Stallonen vuoden 1985 *Taistelijassa* (First Blood) päästettiin 62 ihmistä hengiltä. Vuoden 1988 *Rambo 3*:ssa hän vieraili Afganistanissa ja ruumiita saatiin 106.

Kummit 1 tuotti 12 ruumista, *Kummit 2*:ssa parannettiin 18:aan ja *Kummit 3*:ssa päästiinkin jo 53:een.

Die Hard (Suomessa myös nimellä Vain kuolleen ruumiini yli) ykkösosassa huimapäinen poliisi pelasti päivänsä vaatimattomasti 18 ruumiin kera. *Die Hard 2*:ssa pillattiin hyvä suunnitelma pelastaa "maailman suurin huumekauppias" — sattumoisin keskiamerikkalainen diktaattori, jota oli viemässä yhdysvaltalaiseen oikeusistuihin. Tämä vaatikin ennätysmäiset 264 ruumista.

Vuosikymmenen ennätys meni kuitenkin vuonna 1990 valmistuneelle lastenelokuvalle, oheistuotesensaatiolle ja taistelutaidon ylistykselle, *Teini-ikäisille mutanttininjakilpikonnille*. Elokuva tuli teattereihin Persianlahden sodan esinäytöksen aikoihin. Elokuvassa on 133 väkivallantekoa tuntia kohden ja se on väkivaltaisimman elokuva mitä lapsille on koskaan markkinoitu.

Piittaamatta huolestuneiden vanhempien ja ylityöllistettyjen psykiatrien vastalauseista Mutanttikilpikonna 2 jatkoi ninjojen (ja Persianlahden sodan) menestystarinaa uudella turpiinveto- ja hampaat sohjoksi oopperalla, kun taistelutaidon mestarit rymistivät jälleen raivokkaasti eteenpäin.

Varttuminen väkivaltaisesti sävytyneessä kulttuuriympäristössä herättää joissakin ihmisissä aggressiivisuutta ja joissakin toisissa taas tunnekyllyyttä, turvattomuutta, epäluottamusta ja vihaa.⁴⁰ Tällaisia tunteita on helppo käyttää hyväksi. Niistä syntyy 'käsikirjoitus', jossa muutamilla on väkivallantekijän rooli, mutta useimmilla kuitenkin uhrin rooli ja psykologiset ominaisuudet. Tällaisin tuntein varustettu henkilö katsoo läpi sormien — ellei peräti pidä tervetulleena — väkivaltaisia ratkaisuja niin perheen kuin koko maailmankin ongelmiin.

Kaikkialle tunkeutuva väkivallan kuvasto auttaa tuen hankkimisessa, kun halutaan laittaa järjestykseen kotimaassa tai ulkomailla niskuroivia ihmisiä. Katsojien pommittaminen viheliäisen ja vaarallisen maailman väkivallan kuvilla kertomatta väkivallan ja sodan todellisista seurauksista on viime kädessä pelottelun ja terrorin väline. Tämä oliikin välttämätöntä pikahistorian voittokululle Persianlahdella.

Voitonhurman anatomia

Kun intensiivinen pommittaminen alkoi ja sen käsittely tiedotusvälineissä lisääntyi, *Times Mirrorin* kyselyn vastaajien mielipiteet muuttuivat. Puolet vastaajista, joista useimmat olivat aiemmin vaatineet erilaisten näkemysten esittämistä, olivat nyt sitä mieltä, että he olivat kuulleet *liian paljon* vastustavia ääniä.⁴¹ Operaation toisen viikon lopulla lähes kahdeksan kymmenestä uskoi, etteivät sensorit salailleet huonoja uutisia ja 57 prosenttia halusi uutisointiin lisää sotilaiden kontrollia. Brittiläisessä kyselyssä 82 prosenttia yhtyi käsitykseen, että lentohyökkäykset olivat "pienimmän mahdollisen määrän siviiliuhreja tuottavia tarkkoja iskuja strategisiin kohteisiin".

Zhogdang Panin kuukausi sodan jälkeen tekemässä yleisön reaktioita eritelleessä kyselyssä havaittiin, että useimmat vastaajat olivat tyytyväisiä siihen, miten sotaa käsiteltiin uutisissa. He olivat myös sitä mieltä, että viestimet "esittivät todenmukaisia kuvauksia sodasta". Lisäksi vastaajat torjuivat kritiikin, jonka mukaan uutisoinnista puuttui monia tärkeitä seikkoja ja he hyväksyivät sotilaiden harjoittaman sensuurin.⁴²

Orkestroidun kuvaston menestystä voidaan arvioida tarkastelemalla vähän ja runsaasti televisiota katselevien eroja, mikäli ryhmät ovat muuten verrannollisia. Morganin, Lewisin ja Jhollyn kysely osoittaa, että alle puolet (47 prosenttia) vähän televisiota katselevista ja kolmeneljäsosaa (76 prosenttia) runsaasti katselevista "tuki voimakkaasti" sotilaallisen voiman käyttöä Irakia vastaan. Panin tutkimuksessa havaittiin, että television katselu oli voimakkaasti sidoksissa sodan hyväksymiseen. Morganin ym. tutkimus osoitti myös, että mitä enemmän katsojat näkivät sitä paremmin he muistivat harhaanjohtavan kuvaston, mutta sitä vähemmän he tiesivät sodan tosiasioista ja taustoista.

Persianlahden sota on haalistumassa muutamiksi häilähteleviksi kuviksi. Kun tosiasiat tulevat ilmi ja itsetutkiskelu syrjäyttää voitonriemun, maailma voi jo hämmästelä pikahistorian uuden käsikirjoituksen kujeita, jotka täyttävät poliittisen näyttämön ja vievät ihmisten ajan sen sijaan että he pohtisivat vaihtoehtoja.

Tämä ei ole mikään erillinen ongelma. Siitä ei voida saada selkoa tarkastelemalla pelkästään viestinten väkivaltaa tai kriisejä koskevaa uutisointia. Se on olennainen osa maailmalaajuista keskittymistä, kaupallistumista ja militansoitumista, jotka läpäise-

vät jokapäiväisen kulttuurin valtavirran. Viestimet sulautuvat saumattomaksi kehdosta hautaan yltäväksi kulttuuriympäristöksi, joka määrittää elämämme valintoja samalla tavoin kuin fyysinen ympäristö määrää elinmahdollisuuksiamme. Ainoastaan uusi kansainvälinen kulttuurinen ympäristöliike, joka pyrki politiikassaan demokraattiseen osallistumiseen, voisi toimia vastapainona pikahistorian haasteille ja terrorille. Sen pohdinta olisi kuitenkin aivan toisen jutun väärä. Sen sijaan tarkastelen pikahistorian toista menestystarinaa, Neuvostoliiton vallankaappausta.

Neuvostoliiton vallankaappaus: Iskikö pikahistoria jälleen?

Muistamme Neuvostoliiton vallankaappauksen surkeiden tunareiden donquijotemaisena yrityksenä, joka kukistui spontaaniin kansannousuun. Tämä mielikuva on kuitenkin pahasti pielessä ja se pimittää kaappauksen suuren kertomuksen ja sen seuraukset Venäjälle ja koko maailmalle.

Elokuun 19. päivänä 1991 kaappaukseen mukaan lähteneet miehet eivät olleet suinkaan tolvanoita eikä heidän tarkoituksenaan ollut mahdotonta toteuttaa. Itse asiassa monet seikat puhuivat heidän puolestaan. Gorbatsšov oli nimittänyt heidät neuvostovallan korkeimmille virkapaikoille ja puolustanut heitä vastoin omien kannattajiensa mielipiteitä. Kun he iskivät, he ratsastivat yleisen tyytymättömyyden aallonharjalla. Gorbatsšovlin uudistusliike epäonnistui yrityksissään luoda elinvoimainen yhteiskunnallinen perspektiivi — sosialistinen tai kapitalistinen — ja se oli ajautumassa kaaokseen. Samanlainen kaappaus Nikita Hrustševia vastaan vuonna 1964 sujui vaikeuksista. Mielipidemittaukset osoittivat, että Gorbatsšov oli huomattavasti epäsuosituampi kuin Hrustšev aikoinaan. Salaliittolaiset sanoivat perustaneensa hätätilakomitean säilyttääkseen Neuvostoliiton liittovaltiona — minkä vain neljä kuukautta aiemmin pidetyssä kansanäänestyksessä oli hyväksynyt 76 prosenttia äänestäneistä — ja pelastaakseen perestroikan poropeukaloiden ja ”äärimmäisyysainesten” käsistä.

Miksi he kuitenkin epäonnistuivat? Mikä käänsi tapahtumien kulun? Miksi heidän yrityksensä murskaantui 72 tunnissa haudaten alleen kaiken, minkä salaliittolaiset yrittivät säilyttää? Miksi toinen vallankaappaus (jota ei ehkä kaappaukseksi tunnistettuakaan, vaikka se tapahtui maailmanlaajuisen tv-yleisön silmien edessä) onnistui syrjäyttämään Gorbatsšovlin ja sai aikaan hyökyaallon, joka pyyhkäisi menessään niin neuvostokauhut kuin sosiaaliset saavutuksetkin? Minkä katastrofin vuoksi aika loppui kesken, eikä saatu aikaan rauhallista siirtymävaihetta vaan sen sijaan neuvostoihmisiltä vietiinkin historiallisen kehityksen taju, identiteetti ja päämäärät? Miten on mahdollista, että aiemmin niin mahtava valtakunta, voimakas armeija ja hallitseva puolue sortuivat ääntään korottamatta ja jättivät jälkeensä syvenevän kriisin, kansalliskiihkon, klerikalismia ja uusfasismin?

Mikään muu kriisi ei ole luonut historiaa tällä tavoin — ehkä Persianlahden sotaa lukuunottamatta. Kuten havaitsimme Persianlahden sodassa koko maailma täytettiin johdonmukaisella — joskin väkineisellä — reaaliaikaisella kuvastolla. Sitä vastoin Neuvostoliiton vallankaappaus luisui käsistä, koska vastikään uudistettu ja elvytetty viestintäjärjestelmä oli liian nopea ja kapinallinen sekä liian hajanainen, että sitä olisi voinut valvoa tehokkaasti. Venäläinen journalisti ja Columbian yliopiston tutkija Aleksei Izy-

mov totesikin äskettäisessä ICA:n konferenssissa, että ”kommunistisen järjestelmän tukipilarina olleet neuvostoviestimet toimivat nyt sen pyövelinä”.

Salaliittolaisilla oli toki suunnitelma, mutta Jeltsinin vastavallankumouksen käynnistämä pikahistoria ei antanut mahdollisuuksia sen toteuttamiseen. He yrittivät tietysti mielessä profeettallisella tavalla saada kaikupohjaa laajalle levinneestä turhautumisesta, peloista ja epäkohdista. He valittivat, että ”uskonpuute, apatia ja epätoivo ovat syrjäyttäneet alkuperäisen innostuksen ja toivon”. Gorbatshoviin pettyneitä Shevardnadzea ja Jakovlevia myötäillen he varoittivat ”kuolemanvaarasta”, johon ”rajattomia henkilökohtaisia diktatorisia valtuuksia hamuavien” (joka saattoi tarkoittaa Gorbatshovia tai Jeltsiniä tai molempia) edustama uudistuspolitiikka ja demokraattinen kehitys johtaisi. Samalla kun komitea puhui ”työkurista ja järjestyksestä”, se korosti, että ”esittämämme toimenpiteet eivät loukkaa ihmisoikeuksia”. Se suositteli ”maanlaajuisia keskustelujia” ”monikerroksisen” — myös yksityisyrittäjästä koostuvan — talouden kehittämiseksi ja pikaista keskittymistä katastrofaalisiin elintarvike- ja asunto-ongelmiin.

Vastarinta kaappausta kohtaan oli aluksi hidasta ja hajanaista matalan profiilin toimintaa. Se rajoittui lähinnä Baltian valtioihin ja suuriin keskuksiin ja siitä vastasivat toimittajat, intellektuellit ja pienet tankkien kaduille houkuttelemat väkijoukot. Ainoastaan kaksi hallituksen jäsentä ja yksi suurlähettiläs ilmoitautui opposition riveihin. Korkein neuvosto oli vaihi. Gorbatshov valittikin, että ulkomaailman ja Neuvostoliiton tasavaltujen ensireaktiot olivat ”epäröiviä”.

Asiat muuttuivat, kun Boris Jeltsin päihitti salaliittolaiset huomion kiinnittämisessä. Kaappauksen epäonnistuminen oli sinetöity, kun toimittajat, videokuvaajat, kaukokirjoittimet, kopiokoneet, faxit, kännykät ja muut sähköiset vempaimet levittivät omaa versiotaan tapahtumista. Seuraavassa vaiheessa Jeltsin käytti vastikään valvontaansa saamiaan viestimiä — vieläpä suoraa televisiolähetystä — toisen ja tällä kertaa onnistuneen kaappauksen tekemiseen, joka romahdutti täydellisesti neuvostojätin. Nyt etenemme kuitenkin tarinassamme asioiden edelle.

Glasnostilla ei ollut laillista perustaa ennen kuin korkein neuvosto hyväksyi vuonna 1990 valtakunnallisen lain ”lehdistöstä ja muista joukkoviestintävälineistä”. Laki rajoitti sensuuria ja antoi toimitushenkilökunnalle huomattavan autonomian. Yksi lain arkitehdeistä, lakitieteen professori ja entinen Venäjän federaation apulaisviestintäministeri M.A. Fedotov, kertoi minulle, että laki oli ilmeisesti ”demokratian romantisointia”, koska laissa ei ollut mitään takeita ”vapaan lehdistön” rahoitukselle. (Arvon professorin korkean ja tilavan toimiston seinällä ei komeillut Leninin tai Gorbatshovin, eikä edes Jeltsinin vaan Saharovin muotokuva.)

Moskovan salaliittolaiset eivät pärjänneet lehdistön kanssa glasnostin aikana. Heidän televisioitu lehdistökonferenssinsa oli katastrofi. Tällainen hätätilakomitea ei pystynyt pelottelemaan lehdistöä. Lehdistökonferenssin jälkeen lähes yhtenäinen väikenemismuuri alkoi murtua.

Jeltsinille kerrottiin kaappauspäivän aamuna, että ulkona odottivat venäläiset videokuvaajat ja ulkomainen uutisryhmä, jolla oli satelliittiyhteys. Hän rynnisti ulos ja kiipesi Venäjän ”Valkoisen talon” edustalla olevan tankin päälle. Paikalla oli vain pieni joukko kuuntelemassa hänen julistustaan. Mutta ei kestänyt kauaakaan, kun hänen kuvansa sai sankarillisen sädekehän ja se alkoi hallita televisioiden kuvaruutuja ympä-

ri maailmaa. Muutamassa tunnissa lentolehtiset alkoivat kiertää kädestä käteen kielloista huolimatta. Riippumattomat julkaisut aloittivat jälleen toimintansa käyttäen faxeja, valokopiokoneita ja tietokoneita. Spontaanisti syntyneitä tilapäisiä sanomalehtiä ja lentolehtisiä jaettiin väenkokouksissa ja liimattiin seinille. Muutamit sanomalehdet julkaisivat yhteispainoksia. *Moscow News* julkaisi rajoitetun painoksen. Kun Venäjän federaation television lähetyksesi oli muutamaksi tunniksi katkaistu, sen kamerayksiköt tekivät videonauhoja ja lähettivät niitä 20:een suurimpaan kaupunkiin lentäjien ja matkustajien välityksellä. Uutistoimisto Interfaxista, joka potkaistiin päämajastaan pihalle, mutta jonka Jeltsin ja Moskovan kaupunkineuvosto ottivat huomaansa, tuli vaihtoehtoinen kanava maailmalle. Sotilaat miehittivät puhelinkeskuksen, mutta siitä huolimatta puhelinlinjat toimivat. Kaikki tämä riitti, jotta uusi "maanalainen" tietokoneistettu sähköinen viestintäjärjestelmä saattoi toimia täystehoisesti ja hankkia kannatusta maailmanlaajuisesti.

Moskovan Kaiku -radioseman täpötäydessä ja hälyisessä toimistossa työskentelevät nuorukaiset kertoivat minulle, että KGB:n insinööri sulki heidän lähettimensä kolme kertaa, koska heiltä puuttui uuden lain vaatima lupa, ja yhtä monta kertaa heidän oma insinöörisä avasi lähettimen.

Nopeasti kokoon kasattu Radio Venäjä aloitti ympärivuorokautisen lähetystoiminnan. Yksityistettyjen likeyritysten omistajat hankkivat paikalle keitä tahansa puolustamaan vastikään saamiaan vapauksia. Jopa Mosfilmin studioilta soitettiin Venäjän Valkoiseen taloon, josko siellä tarvittaisiin ratsuväellistä avustajia, jotka olivat juuri toisaalla filmaamassa elokuvaspektaakkelia.

Virallinen Neuvostoliiton televisio Moskovassa oli supistanut lähetyksensä yhdelle kanavalle ja esitti "Joutsenlampea", jonka keskeytti aina välillä hätätilamääräykset. Suurimmassa osassa Neuvostoliittoa näkyvä Leningradin televisio oli kuitenkin vielä toiminnassa. Kaappausta vastustavan pormestari Anatoli Sobstshakin oli määrä puhua televisiossa kello 20.15. Kello 18.00 hätätilakomitea lähetti määräyksen lähetyksen estämisestä. Määräys meni Moskovaan Neuvostoliiton television ensimmäiselle varajohtajalle Valentin Lazutkinille, joka oli lehdistökonferenssia katseltuaan tullut siihen tulokseen, ettei kaappaus onnistu. Hän viivytti lähetyksen katkaisemista 20:30:een asti.

Seuraavaksi Lazutkin tarkasti virallisen iltautislähetyksen *Vremjan* materiaalin. Heillä oli valmiina filminpätkä tankin päällä puhuvasta Jeltsinistä selostajan lukiessa samanaikaisesti otteita hänen puheestaan. Filmissä näytettiin myös Valkoisen talon eteen kokoontunutta kansanjoukkoa, joka rakensi barrikadeja. Vastoin ankaria määräyksiä Lazutkin hyväksyi materiaalin käytön. Filminpätkä pyöri televisiossa kaksi ja puoli minuuttia. Hätätila jatkui vielä jonkin aikaa, mutta viestintien pikahistoria oli upottanut hätätilakomitean.

Kaappaus epäonnistui, mutta pikahistorian viestintäkäsikirjoitus ei ollut suinkaan valmis. Gorbatschov palasi "eri maahan", kuten hän itse totesi. Varsin pian hän huomasi, kuinka erilainen se todella oli.

Jeltsin ei säätänyt kaappauksen aikana määräyksiä pelkästään Venäjälle vaan koko Neuvostoliitolle. Päivä kaappauksen jälkeen Jeltsin lakkautti kommunistisen puolueen päivälehdet ja määräsi TASS:n ja Novostin uutistoimistot Venäjän federaation vi-

ranomaisten alaisuuteen. Pian tämän jälkeen Neuvostoliiton viestintäministeriön toiminnot siirrettiin Venäjän korkeimman neuvoston viestintä-, tietokone-, ja avaruuskomitean hallintovaltaan.

Korkeimman neuvoston kaappauksen jälkeisessä hätäistunnossa Krimiltä pirteänä tullut Gorbatsšov marssi puhajakorokkeelle nöyränä ja väsyneenä mutta voitoniemuisena. Televisio oli tuonut hänelle kansallista ja kansainvälistä julkisuutta. Nyt televisio oli kuitenkin Venäjän, eikä Neuvostoliiton valvonnassa. Boris Jeltsin oli kukkona tunkiolla.

Jeltsin pakotti Gorbatsšovin lukemaan ääneen pöytäkirjan hallituksen maanantain kokouksesta, jossa hänen ministerinsä olivat kahta lukuunottamatta pettäneet hänet. Kun Gorbatsšov protestoi tällaista nöyryytystä vastaan todeten, ettei hän ollut lukeut kyseistä asiakirjaa, Jeltsin komensi: "Lukekaapas nyt vaan se". Seuraavaksi Jeltsin pakotti Gorbatsšovin lupaamaan julkisesti, että hän hyväksyy kaikki Jeltsinin hätätilan aikana säätämät määräykset. Sitten Jeltsin kertoi Neuvostoliiton presidentille, että yksi näistä määräyksistä siirsi kaiken keskushallituksen Venäjällä sijaitsevan omaisuuden tasavallan haltuun. Lamautuneesta Gorbatsšovista oli yhtäkkiä tullut eräänlainen vuokralla asuva johtaja omassa maassaan. Tämä oli kuitenkin vasta alkua. Jeltsin totesi: "Mitäpä jos allekirjoittaisimme asetuksen, jolla keskeytetään Venäjän kommunistisen puolueen toiminta." Hän allekirjoitti itsevarmasti ja Gorbatsšov oli kuin puulla päähän lyöty. "Minusta te...en ymmärrä mitä te oikein allekirjoitate," Gorbatsšov vastusteli.

Tuona hetkenä rakenteet, joita Mihail Gorbatsšov yritti "koota uudelleen", romahtivat kuin korttitalo. Kompuroiva perestroika muuttui selkeästi vastavallankumoukseksi. (Pian Jeltsinin toimenpiteet kuitenkin kyseenalaistettiin vasta perustetussa perustuslakituomioistuimessa ja maa joutui jälleen legitimiteettikriisiin.) Joka tapauksessa koko maailma katseli, vaikkei ehkä aivan ymmärtänytkään, että pikahistoriaa tehtiin juuri sillä hetkellä kun omin silmin todistettiin tapahtumia suorassa lähetyksessä.

Elokuun kaappaus on ohi, mutta ongelmat ovat nyt suurempia kuin vuonna 1991. Suurinta osaa tasavalloista — joista muutamilla on ydinaseita — hallitsevat itsevaltiat, joita keskusvalta ei enää pidä aisoissa. Hyvin organisoidut ryhmät, jotka aiemmin hallitsivat pimeää taloutta ja laittomia armeijoita, eli kaikkien "mafiaksi" kutsuma organisaatio on tullut julkisuuteen ja yrittää ottaa haltuunsa "yksityistämisen" kun hinnat nousevat, työttömyys kasvaa huimasti ja arvonsa menettäneiden palkkojen maksua viivytetään kuukausitolkulla. Neuvostoliitto on hajonnut pirstaleiksi ja sen elinvoima hupenee taivaan tuuliin. Tasavaltojen sisäiset ja niiden väliset konfliktit syöksevät entiset neuvostotasavallat uusiin sisällissotiin.

Kaappauksen suhteen vallitsee laajalle levinnyt kynnisyys ja tyrmistys sen aikaansaannoksista. Tyypillinen kommentti on, että kaappaus oli väärien ihmisten tekemä oikeansuuntainen liike. Gorbatsšovin virkoihinsa nimittäneiden pönäköiden ja suhteellisen epävarmojen salaliittolaisten asemesta uhkaksi on tullut nykyisin "punaruskeiden voimien" kiihkomielinen liittoutuma. Siinä armeijan, teollisuuspiirien, ay-liikkeen ja KGB:n (nykyisin turvallisuusministeriö) militanteimmat ainekset yhdistyvät kiihkoilijoihin ja muihin äärinationalisteihin (tästä viittaus Hitlerin ruskeapaitoihin).

Kävellessään suljetun Leninemuseon ohi Punaisen torin lähistöllä näkee uusia ak-

tivistiryhmiä, jotka organisoituvat, tekevät banderolleja ja käynnistävät mielenosoituksia. Suurin mielenosoittajaryhmä on piirittänyt Ostankinon televisiokeskusta kesäkuun 12. päivästä lähtien. Osallistuin Venäjän parlamentissa keskusteluun, jossa pohdittiin mitä nykyiselle viestintätilanteelle pitäisi tehdä. Maan kaaos heijastui parlamentissa täydellisenä lamaannuksena. Jeltsinin on pakko hallita yhä enemmän uusilla määräyksillä ja seurata Gorbatshovin siksakpolitiikkaa ja ehkäpä hänen kohtaloaankin. Jotkut uskovat, että Jeltsin torjuu uuden liittoutuman, toiset taas toivovat, että Venäjän presidentti olisi itse sen johdossa. Eräät pelkäävät, että hänet pyyhkäistään virkapallitaan syrjään varsin pian. Viestinten pikahistorian jähmetys saattaa kuitenkin jälleen kerran järkyttää tasapainoa ja entisiltä neuvostotasavalloilta loppuu rauhalliseen kehitykseen tarvittava aika.

Viitteet

1. Artikkelini Persianlahden sotaa käsittelevä osa on peräisin pitämästäni ensimmäisestä Wayne Danielson -palkintoluennosta Texasin yliopistossa 13.11.1991. Sen aiempi versio ilmestyi otsikolla "Persian Gulf War, The Movie", teoksessa George Gerbner & Hamid Mowlana & Herbert Schiller (eds.), *In Triumph of the Image: The Media's War in the Persian Gulf*. Boulder: Westview Press 1992. Venäjän vaallankaappausta käsittelevän osan pidin esitelmänä IAMCR:n konferenssissa Guarujassa, Brasiliassa elokuussa 1992.
2. Ernst Briesach, *Historiography*, teoksessa *International Encyclopedia of Communication*, Vol. 2. Oxford UP 1989, 280
3. Lainattu Timothy Garton Ash, *Poland After Solidarity*. *The New York Review of Books*, 13.6. 1991, 57.
4. Lainattu Tom Maslandin kirja-arvostelusta, *Philadelphia Inquirer*, kirja-arvosteluosasto, 1.9.1991, 2F.
5. Michael Milburn & Ann B. McGrail, *The Dramatic Presentation of News and its Effects on Cognitive Complexity*. *Political Psychology*.
6. Neil Postman, *Amusing Ourselves to Death: Public Discourse in the Age of Show Business*. New York: Penguin 1985, 103.
7. Tom Grimes, *Encoding TV News Messages into Memory*. *Journalism Quarterly* 67:4, Winter 1990.
8. Tiananmenin verilöyly, jonka monet väittivät nähneensä televisiosta, ei tapahtunut Tiananmenin aukiolla. Ainoastaan kamerat olivat siellä surraamassa, kun sotilaat ja tankit tyhjensivät aukion. Verilöyly tapahtui kameroiden ulottumattomissa toisaalla kaupungissa.
9. *Media Development*, 38:4 (1991), 6-8.
10. Lainattu Norman Solomon, *Unreliable Sources: A Guide to Detecting Bias in News Media*. Carol Publishing Group 1991, xviii.
11. *Newsweek* 6.1.1992, 80. Rehellisyyden nimissä on todettava, että vuosikatsauksen hehkutus päättyi sanoihin: "Nyt jos saisimme vielä selville mistä siellä oli kysymys."
12. Seymour Hersh, *U.S. Secretly Gave Aid to Iraq Early in Its War Against Iran*. *The New York Times* 25.1.1992.
13. Lainattu Deborah Amos, *Nieman Reports*, Winter 1991, 61.
14. Ks. esim. Theodore Draper, *The Gulf War Reconsidered*. *The New York Review of Books*, 16.1.1992, 46.
15. John R. MacArthur, *Remember Nayirah, Witness for Kuwait?* *The New York Times*

- 6.1.1992, A17. Todistajalausannon julkaisseen kongressin työryhmän varapuheenjohtaja Tom Lantos väitti, että "koska Nayirah oli Kuwaitin suurlähettilään tytär, hän oli tavallista luotettavampi todistaja. Kuwaitin hallituksella olisi ollut paljon enemmän menetettävää, jos suurlähettilään tytär ei olisi kertonut totuutta, kuin jos joku kadunnies olisi valehdellut."
16. Dictating Content: How Advertisers Control Press Freedom. A Report Prepared by the Center for the Study of Commercialism, Washington D.C. 1992.
 17. The 1990-91 Panel Study of the Political Consequences of War. *American National Election Study*, 1991. Center for Political Studies, Institute for Social Research, University of Michigan.
 18. *Philadelphia Inquirer* 5.2.1991, 6A.
 19. Tästä ja muista esimerkeistä ks. Michael Parenti, Media Watch: Now for Sports and Weather. *Z Magazine*, July/August 1991, 104.
 20. Norman Solomon kommentoi tätä *The New York Timesin* kolumnisivulla 24.5.1991.
 21. *Philadelphia Inquirer* 9.2.1991, A1.
 22. Tim Weiner *Philadelphia Inquirer*issa 9.1.1992, 3A. Hänen mukaansa ilmavoimat kieltäytyivät kommentoimasta siviiliuhreja käsitteleviä raporteja. Muutamaa päivää myöhemmin kun väestönlaskentatoimisto oli kertonut näistä luvuista, Bush julisti abortin vastaisessa puheessaan, että "siitä hetkestä lähtien kun elämän ihme tapahuu, ihmisten on vaalittava hellästi tuota elämää, kunnioitettava, suojeltava ja varjeltava sitä".
 23. Melissa Healy, Group Faults U.S. on War Deaths. *Philadelphia Inquirer* 17.11.1991. Laki on vuodelta 1977 oleva kansainvälinen sopimus, jota Yhdysvallat ei ole ratifioinut.
 24. *The New York Times* 9.1.1992. Raytheon Corporation, jolla on pelissä "miljardien dollarien Patriot-tilaukset", kiisti syytökset, mutta myönsi, että onnistumisprosentti Israelissa oli "hiukan alle 50 prosenttia" ja lisäsi vielä, että "tarkemmat yksityiskohdat on luokiteltu salaisiksi".
 25. Patriotic Blindness and Anti-Truth Weapons. *Index on Censorship*, November/December 1991, 32.
 26. Roger Johnson, Cultural Evolution and War: From Science to Social Science. *Bulletin of the International Society for Research on Aggression* 13:2 (1991), 7-10.
 27. Associated Pressin uutissähke Nikosiasta, Kyprokselta 5.11.1991.
 28. Andrew Whitley, Kuwait: The Last Forty-Eight Hours. *The New York Review of Books* 30.5.1991, 17.
 29. Pentagonin arvio, *Philadelphia Inquirer* 6.11.1991, 3A.
 30. Peoplen toimittaja Dirk Mathison tunkeutui kutsumatta erittäin salaiseen Bohemian Groven suljettuun keskukseen Pohjois-Kaliforniassa, jossa kokoontuu vuosittain politiikan huippuluokan taustavaikuttajia, myös viestintävälineiden johtohahmoja. Hänen juttunsa siitä mitä hän kuuli (ennen kuin hänet paljastettiin ja muuan Time Warnerin johtaja potkaisi hänet pihalle) siellä — mm. Lehmanin puheen, jolla oli otsikko "Älykkäät aseet" — hyllyttiin Peoplessa, jonka omistaa Time Warner. (Vuotta myöhemmin kun Time Warneria vastaan hyökättiin Ice-T:n levyn "Cop Killer" markkinoinnista, pääjohtaja Gerald Levin puolustautui: "maamme tulevaisuus — itse asiassa koko maailman tulevaisuus — riippuu totuuden ja ilmaisunvapauden hyväksymisestä.") Time Warnerin hyllyttämä juttu julkaistiin otsikolla "Inside the Bohemian Grove: The Story People Magazine Won't Let You Read", *Extra!*, November/December 1991, 1 & 12-14.
 31. David H. Hackworth, Killed by Their Comrades. *Newsweek* 18.11.1991. *The Index on Censorship* (tammikuu 1992, 47) kertoi, että Yhdysvallain joukkojen vahingossa

- omiin kohdistuneissa hyökkäyksissä haavoittui 72 (kaikkiaan amerikkalaisia haavoittui 467) ja pani merkille tämän skandaalimaisen suuren itseaiheutettujen uhrien suhteellisen osuuden.
32. Dennis Bernstein & Sasha Futran, Sights Unseen. *The San Fransisco Bay Guardian* 20.3.1991, 23.
 33. Ks. esim. Martin E. Lee, Arms and the Media: Business as Usual. *Index on Censorship*, November/December 1991, 29-31. Lee huomauttaa, että samana päivänä kun Yhdysvaltain pommit tappoivat 400 pommisuojaissa ollutta miestä, naista ja lasta Newsweek (jonka omistaa Washington Post Company) esitteli näkyvästi kannessaan Stealth-pommittajaa. Kuvatekstissä luki: "Kuinka monta henkeä se voi pelastaa?"
 34. Tarkemmista yksityiskohdista ks. Mel Friedman, Too Little, Too Late: How the Press Misses the Proliferation Story. *Nuclear Times*, Winter 1991-92, 27-32.
 35. Ks. esim. *The New York Times* 22.1.1992, A1.
 36. Seeing Is Not Believing. *Nieman Reports*, Winter 1991, 61.
 37. Tämän vuosisadan sodissa on tapettu (ennen Persianlahtea) 99 miljoonaa ihmistä, 12 kertaa niin paljon kuin 1800-luvun sodissa ja 22 kertaa niin paljon kuin 1700-luvulla. Muunlaisissa valtiollisissa yhteenotoissa on arvioitu kuolevan yli 1000 ihmistä vuodessa. *World Military and Social Expenditures*. Washington: World Priorities 1986, 52-.
 38. Joka 133:s amerikkalainen joutuu murhan uhriksi (*U.S. Bureau of Justice Statistics Technical Report*, March 1987, NCJ-104274). Amerikkalaisista 15-24-vuotiaista miehistä tapetaan 100 000 asukasta kohden 21.9. Suhdeluku on esimerkiksi Itävallassa 0.3, Englannissa 1.2 ja Skotlannissa 5.0 (joka onkin suurin luku USA:n jälkeen). (Luvut National Center for Health Statistics, julkaistu *The New York Times* 27.6.1990, A10.) Vuodesta 1985 vuoteen 1989 murhat lisääntyivät Yhdysvalloissa 22 prosenttia (*Philadelphia Inquirer* 1.8.1990). Vankiluku on 100 000 asukasta kohden 407. Hollannissa se on esimerkiksi 36, Länsi-Saksassa 86 ja Englannissa 100. Kun vankimäärä kasvoi Yhdysvalloissa kaksinkertaiseksi 1980-luvulla, niin rikollisuus lisääntyi samana aikana 1,8-kertaiseksi. Tästä voi päätellä, että "tarve laittaa ihmisiä hängkiin" ei ole oikeassa suhteessa todellisiin rikoslukuihin, vaan kyse on poliittisesta toiminnasta. Ei ole olemassa mitään todisteita, että kuolemanrangaistus olisi suurempi pelote kuin vankilatuomio tai että se johtaisi rikollisuuden vähenemiseen.
 39. *Philadelphia Inquirer* 15.10.1991, 3A, AP:n uutissähke.
 40. Ks. esim. George Gerbner, Violence and Terror in the Mass Media. *Reports and Papers in Mass Communication*, No. 102. Paris: Unesco 1988.
 41. The People, The Press and the War in the Gulf. Times Mirror Center for People and the Press, tiedotteet 10.1 & 31.1 & 25.3. 1991, Washington D.C.
 42. Zhongdang Pan, Audience Evaluations of U.S. News Media Performance During the Persian Gulf War. Teoksessa Bradley S. Greenberg & Walter Gantz (eds.), *Desert Storm and the Mass Media*. Cresskill: Hampton Press (ilmestyy).